

Laczkó András
GÉCZI JÁNOS ISKOLÁI

Nehezen bírtam szóra Géczi Jánost. Írtam neki egy levelet folyóiratunk jegyzékében olvasható címeire, de a küldemény visszajött Veszprémből azal: „a címzett ismeretlen helyre költözött”. Nem adtam föl, újra indítottam a levelet a Vár Ucca Tizenhét Kiadó címeire. Nem tudom, milyen gondolatokkal, de akkor már bizonyosan olvasta leveleimet, s előzetes kérdéseimet Géczi. Viszont közbeszólt náluk egy tetőtér beépítés vagy emeletráépítés... Hónapok múltán Géczi János férfiasan bevallotta, hogy elvesztette, egyáltalán nem emlékszik kérdéseimre. Újra leírtam, több példányban. Ezután már csak a határidők módosultak. Vártam. Remélem, az olvasó is úgy látja, érdemes volt várni.

- *Szüleid fölkészítették az iskolára?*

- Anyám tanítónő, apám asztalos - de éppen ennyire fontosnak tűnik, hogy anyai nagyszüleim bár már nem voltak azok, mégis úgy éltek, mint akik középparasztok. Apai nagyapám tisztos falusi iparos, kovács volt. Tehát falusi iparos-értelmiségi családban születtem és éltem, ahol érték volt mind a fizikai munka, mind pedig a hosszas tanulás. Mifelénk mindig józan hangon beszéltek a mértékűdö törekvésről és a kitartásról, amelyet a nagycsaládon belül mindenkinek illett és szokásos is volt felmutatni. Így aztán magam is nagy várákozással tekintettem az iskolába járás elé, érdekelt mindaz, ami ott zajlik, még akkor is, ha nem mindenben illett azonosulnom. De az óvodában, ahová a húgommal együtt örömmel jártunk, sem készítettek fel minket másra. Számunkra mindkét falunkbeli intézményben ismerős volt a terep, hiszen az óvónőket, a tanítókat és a tanárokat a család baráti kapcsolataiból valamennyire ismertük - általában, meghatározónak látom azt az intenzív társas kapcsolatot, amelynek a szüleim révén a falunkban részese voltam.

- *Ki tanított meg írni-olvasni?*

- Betűvetésre és olvasásra két tanító szoktatott. Dudás Jánosné, Margitka néni, anyám barátnője (hiszen azóta folyamatosan tartja a két család a kapcsolatot, ámbar Dudásék először Berettyóújfaluba, a gyermekvárosba költöztek, s onnan, ha jól tudom Debrecenbe), illetve egy szigorú öregúr, a szálfatermetű Komlóssy Gyuri bácsi. Biztosan szerettek, bár nem emlékszem, valaha is megdicsértek volna: de erre szükségem sem volt, magától érte-

tődőnek kellett venni, hogy hamarosan írtam és olvastam. Az sem volt baj, hogy az írás minőségével senki nem volt megalégedve: az első szeptembert eltört kézzel kezdtem, hónapokra begipszelték a kezemet, s hol balkézzel, hol pedig merevre kötözött jobb kézzel rajzolgattam a betűimet. Egyébként mai napig csúnyán írok, s a betűkötéseim, hurkaim semmit nem változtak.

Mintha harmadiktól anyám is tanított volna, kemény volt, talán ezért, hogy a gyerekek sosem közösítettek ki maguk közül. Ha valaki is szólt, azok csak a tanárkollégák; helytelenítették, hogy anyám tanít. A következő évre osztályt osztottak. Egymás után több tanítóm is lett: azok azonban nagyon fiatalok és kontrollálatlan kezdők voltak, s nincs náluk sem megnyugtató, sem kedves emlék.

Elsős koromtól sokat olvastam, senki sem szorgalmazta ezt, 'magától' alakult. Tudom, melyik tanártól milyen könyvet kaptam, volt akitől Mórát, volt, akitől Gárdonyit - és nagyon sok mesét, verset. Benedek Elek, a Grimm-testvérek vagy Andersen meséitől még ma is megdobban a szívem. Sok diafilmet vetítettünk esténként, a látványban tobzódás, a vizualizálás szeretete talán ekkor alapozódott meg - később volt időszak, amikor képzőművész akartam lenni, de ettől az elképzelésemtől egy rendkívül tehetségtelen művész és tapintatlan középiskolai tanár fog majd eltéríteni. Ha nem is volt nagyon sok könyvünk, de szinte hetente jutottam egy-egy újabbhoz: mire érettségiztem, emlékeim szerint legalább ezer kötetnyivé nőtt a gyűjteményem. Jó könyvtár volt a faluban, még a szekrények aljában tárolt iskolai könyvtár sem volt csapnivaló, sőt, a napközi otthoné sem, ahová apám és anyám elfoglaltsága miatt jártam.

A fogalmazásokra nem emlékszem - majd csak felsős koromtól, de akkor sem a magyartanárom, hanem az élővilágot tanító Katona Sándorné, Irénke néni miatt: neki hosszú meséket lehetett írni az idegen földrészek élővilágából, lehetőleg minél több, tudatos szakmai pontatlansággal, amelyet a többiek - felelés helyett - korrigáltak. De hát a rajzoláshoz való kedvemet is ő hozta meg: hatodik végére több kontinens, sziget, táj térképét átmásoltam (ha netán egy ismeretlen szigetre kerülök, emlékezek majd rá).

Számolni nyilvánvalóan első tanítóimtól tanultam - de bizony erről nincs semmi emlékem. Egy-

szerűen képtelen vagyok összerendezni az ezzel kapcsolatos emlékeimet: majd csak későbből, felső tagozatos időszakomból van valami, ami egyébként leginkább közömbös. Nekem nem volt kedves matematikatanárom, még egyetemen sem - ahol meglehetősen kemény képzést kaptunk. Sikertelen voltam ebben a tantárgyban.

A memoriterek utáltam, nehezen tanultam a verseket, sokszor értelmezési problémák miatt. Amikor magyartanárom, Veress István hosszasan színjátzó kört vezetett, s a Légy jó mindhalálig-ra készültem, magam, Orczyként, sok kínon mentem át, mégha ez nem is vált mindenkor nyilvánvalóvá. Vélem, a tanulási technikám nem lehetett jó arra, hogy hosszabb szövegeket elraktározzak magamban, mechanikus ismétlésre, és nem a szövegértésre koncentráltam, s a kettő között nem tettem különbséget. Egyébként ma sem tudok szöveget tanulni, egyetlen saját verset sem tudok kívülről elmondani, másét sem persze. Van, hogy napokat hallgatok egy-egy zenét, s hiába, egyetlen szövegrészt sem tudnám megismételni. A mintázatát, a jellegét föllelem, aztán már aprólékosabban nem foglalkoztat.

Sajnos, nincs meg az általános iskolai bizonyítványom. De nem voltam kiváló tanuló, nem szerettem a nyelvtant, az orosz, a matematikát - ezekből inkább négyes jegyem volt, mint ötös. De középiskolában sem voltam kitűnő érdemjegyű - gyengébb-erősebb négyes, mikor hogyan. Amelyik tárgyban nem éreztem otthonosan magamat - akár jellege, akár a tanár személyisége vagy éppen a módszere miatt - azt nem tanultam meg, vagy csak felesleges keservek árán. Nem voltam kiugróan jó tanuló, talán figyelemfelkeltően tehetséges sem. Majd csak az egyetemen lesznek kitűnő bizonyítványaim - de akkor már teljesen én irányíthattam magamat, és nem igen voltak felnőtt mintáim: ha mégis, akkor olyanok, akik a szemléletük, a módszereik miatt voltak érdekesek, nem pedig a konkrét, bírt tudásuk miatt.

Az általános iskola felső tagozatát mégis kedvel végeztem, noha nagy létszámú volt az osztályunk, negyven nebulónyi, így nem sok idő jutott a játékra, sem a megmérésekre, no és túl sokan voltunk ahhoz is, hogy több, rivalizáló gyerekcsoport kerekedjék: a mi utcánkban lakókból ilyesmi banda állt össze. Kakaskodások, a szülők viszonyát leképező kapcsolatok jellemzik inkább ezt a kort, mint az iskolában történtek - és az a szokatlan felismerés, hogy egyszerre több rangsor is létezhet, s nem törvényszerű sem az élcsapatban, sem pedig a maradékban létezni.

- *Voltál kisdobos és úttörő?*

- A Latinka Sándor úttörőcsapatban, emlékeim szerint még ősvezető sem lettem (vagy ha igen, nem hagyhatott jelentős nyomot bennem), mintha nem kellő mértékkel érdekelt volna: nem a mozgalom, hanem az a heterogén, az én értékeimet szempontként elfogadó közösség. Szívesebben jártam egyedül az erdőt vagy a mezőt, s mert nem kellett otthon mezőgazdasági munkát végezni, tehettem is, - társaim nagy irigykedései között. Az olvasásért sem szóltak meg, nem állították léhaságnak. Így aztán a mozgalmi munkám általában az elővilág és a földrajz tantárgyi versenyeken való részvétel, illetve az ős vagy a raj vetélkedőkön való képviselése volt. Kétszer utazhattam Csillebércre, sokszor megyei és országos versenyekre, s valami televíziós úrhajós-játékban is részt vettem.

Az úttörőcsapatosdiból a balatoni nyaralások - Balatonszabadi-Sóstón - jelentették a legnagyobb élményt: a tó, a fürdés (úszni, lévén Nyírség-alji, a mai napig nem tudok), a kirándulások, Tihany, Badacsony, és a diákpajkosságok: éjszakai dohánzás, malac viccek, rövid szoknyás lányok iránti heves érzelmek és sutaság, sutaság.

- *Hol jártál gimnáziumba?*

- Monostorpályi után a debreceni Tóth Árpád Gimnázium biológia-kémia tagozata következett. A középiskola nem, de a kollégium annál jobban megviselt. Negyvened magammal egy szobában, közös tanulószoba, idővel szabott tanulás, aminek a többségét ellógtam - egy év után albérletbe vittek át a szüleim, ahol egyedül lehettem és azt csinálhattam szinte, amit akartam. Így aztán leginkább olvastam, vagy hallgattam a csendet.

A TÁG akkor is a város egyik legjobb iskolája volt, kitűnő tanárokkal, kézben tartott s mégis szabad közösségi étellel, sok-sok mozival, kiállítással, jó könyvtárral és módszeresen fejlesztett szaktantermekkel. Polgár Sándor igazgató úr nagy fegyelmet kívánt, de a tehetséges diákoknak sokat engedett, hogy engem is annak tekinthetett, csak most fogom fel: szakállasan (ha szakállnak tekinthető egy két éve borotválkozó gyermek meghagyott szőrzete) járhattam az utolsó fél évben iskolába. Az érettségit kivéve azóta is szakállam van.

- *Tanáraid között voltak egyéniségek?*

- A biológiát rajongva kedveltem, azon belül is a növénytant. Vincze Lászlóné, Edit néni elismerően az ország legjobb tanárai közé tartozott, nem volt év, hogy ne az ő tanítványai vitték volna el a tanulmányi díjak többségét: holott számára a tudás mindig másodlagos, de elengedhetetlen volt. Nevelt minket, órán és szakkörön, táncos összejöveteleken és kirándulásokon. A legjobb tanuló sem állhatott meg a szemem előtt, ha valamiért vétkesnek

találta: koszos volt a körme, vagy nem csinálta meg az otthoni kísérletet. De Schalbert Józsefné, Ági néni, a kémikus osztályfőnök is sokak példaképe, és a drága, szelíd és türelmes Zányi Edit is, akinél bizony oroszról mindig bukdácsoltam, s ezt mindig elnézte. Ő volt az, aki első, a Napjainkban megjelent versemet elővette az órán - és dedikálta magának. Vagy Póser Pál, földrajztanár, akivel egy éven keresztül jártam ki, Hortobágyra, terepre, ahogy ő mondta, s akinek mindig volt valami kedverítő mondata.

Zsuga Anikóról már többször, más helyeken beszéltem. Kezdő magyartanárként került a második évben hozzánk - s olyan varázslatra volt képes, ami ezt a természettudományi beállítottságú nagy osztályt (itt, ha jól emlékszem 45-ös volt az osztály létszáma) egyik napról a másikra megváltoztatta. Nem csak én rajongtam érte, s nem csak számomra nyitotta ki a kultúrát. Harmadikosként már az egyetemre vitt minket, Gunda professzort és Julow Viktort hallgattuk s a botanikus kertben olvastuk a József Attila-összest. (A napokban néztem meg, melyik nap s miért is tetszett ekkor nekem egy-egy vers.) Nagy fájdalomra senki sem ment magyar szakra, én sem. Pedig volt néhány titkos reménye, Berhész Pista, Simai Attila és mások személyében. Tulajdonképpen kizárólag neki köszönhetjük, hogy kettős képzésben volt részünk - de lehet, hogy többesben, mert mégiscsak többet kaptunk, mint Thomas Mann, Pilinszky János (1972!) vagy Bari Károly ismeretét.

Önképzőkörre hozzá is jártam - Schiller Ármány és szerelem darabját értelmeztem éppen. És verseket írtam, mert havonta egyszer elmehettem a lakására, verseket mutatni. A megőrzött korai kézirataim szélén ott láthatók biztató vagy fanyalgó mondatai. Dohányozni is lehetett nála - ennek is volt varázsa, Fecskét szívtam, talán Ő is.

Mennyire voltunk jó tanítványok, nem tudom. Osztálytársaim zöme orvos lett, Debrecen környékén élnek, nem találkozunk, nem levelezünk. A legfontosabb, az egyetemi éveinket már nem együtt töltöttük - én Szegedre kerültem, kutató biológus-hallgatónak, aki át-átjárt a bölcsészek közé is.

- *1968 emlékezetes évszám.*

- Ami akkor, '68 környékén feltűnt, az kizárólag az, hogy nekem lehetett, sőt kellett is véleményem lenni az iskoláról, az osztályról, ahol végtére is a legtöbb időt töltöttem a napjaimból, s a társaimról, vagy éppen a tanárokról, s egyáltalán bármiféle ügyről, amelynek részese lehettem vagy amiben valamiképpen partnernek tekintettek. A nyíltság valamiféle ártatlan jegyeit kellett ebben

látni, hiszen az idősebbek egyképű lelkesedése vagy iskolautálata mögött másféle viszony törvényei sejtettek föl. De az, hogy ez valóban az iskola megváltozását, szerepének átértékelődését, netán generációs váltást is jelentett volna, sajnos később sem tapasztaltam: mindaz a demokrácia, amely részesített a maga áldásaiból nem sok jót adott: ámbár közösségi embernek tudtam magamat, de nem úgy, nem olyan mértékben és semmiképpen nem azzal az ideológiai mázzal bevonatan, ahogy akkortájt lehetséges volt.

Igaz, azóta tudom azt is, hogyan szokásos az 'ügy-csinálás', s miként alakul ki a 'helyzet', amelyet aztán kezelni is kell. A későbbi életemben mindig az ilyen szituációk keserítettek, egyetlen egy munkahelyi vezetőm sem volt mentes az ilyesféle törekvésektől: mintha az iskolaügy (amiben így-úgy dolgozom) egyedül ezzel a helyzetkezelési eljárással rendelkezne.

Persze, végtére is én szerettem iskolába járni, mert szerettem és élveztem a tanulást. Általános végén már kevésbé, egyszer csak kinőttem az osztályt, a családi lehetőségeim is nagyobbak voltak a társaiménál, úgyhogy izgalommal, de boldogan készültem a debreceni középiskolába. S mert lehetőség volt rá, hogy a ballagás után is üdülni mehessek az iskolával, a csehszlovákiai bevonulást a Balatonszabadi-sóstói táborban éltem át.

- *Szabadnak érezted magadat?*

- A középiskolát '68 őszén kezdtem, s rám szakadt a szabadság. Debrecenben éltem, távol a családtól, egy rémes kollégiumban, de akkor is magamfajta önhitt és komisz gyerekek között. Azt tanulhattam, amihez kedvem volt, a TAG biológiai-kémia tagozatán népes és színvonalas tanártársaság tanított, a tanulókat is megválogatták, eleve úgy kezelték minket, mint az elit osztályt, amelyben mindenki saját arccal rendelkezik: magas követelményeket támasztottak és elvárták az önállóságot. A középiskolából egyedül a latin órák kerserveire, a testnevelés szorongatásaira gondolok fájó szívvel vissza: ámbár volt még néhány tárgy, amiben kivételesen hátrányosnak bizonyultam, de azokat olyan tanárok tanították, akik ezért nem alázták meg az embert. Nem szeretnék persze kíméletlen lenni, mégis nehéz: hiszen mégsem azok a tanárok voltak a legszigorúbbak, akiket nem kedveltem.

- *Szívesen emlékszel gimnáziumi tanáraidra?*

- Ilonka néni, a latintanárom nem szeretett, ma már tudom, minden tanárnak joga van nem kedvelni a tanítványát. Vénkisasszonyosan kíméletlen, a magányos emberekre jellemzően önző és önhitt volt. Nem tudtam megérteni. Sok keserves órát

okozott nekem. Tavaly, amikor az évfolyamtalálkozóink volt, kérdeztem, hol van, miért nem jött el. Mondták, annyira elszegényedett, hogy már szégyell a tanítványai előtt megjelenni. Ettől annyira elszorult a szívem, hogy minden vélt ellenem elkövetett bűnét megbocsátottam - s már biztos vagyok, hogy nem ő volt rossz, én nem lehettem a megfelelő tanítványa.

A fegyelmezetlenségem legfőjebb aztán abban nyilvánult meg, hogy nem viseltem hosszú időre a kollégiumot, és albréletbe költöztem, ahol egyedül laktam egy Timár utcai kicsi szobát. Dohányozhattam (nagy dohányos voltam, naponta egy doboz Fecske füstölgött el az ujjaim között, akkor lett rekedt a hangom), moziba jártam, vagy önfeledten kirándultam, sokat kóboroltam a Nagyerdőben, és mindenek előtt olvastam, szakköröztem vagy az osztálytársaimmal élveztem az időnkívüliséget. Sokukra szívesen és gyakran emlékszem vissza, Sztjopára, Tiára, Attilára, de főleg néhány nagyon szép lányra, a drága Barna Juditra, Gecse Ildikóra, vagy Olgira és Winkler Icára, a két legszébb szemű s legjobb szívű lényre.

Nekem nagyon jó középiskolai tanárim voltak, mint mondtam, és látom, volt társaim is így vannak ezzel. Sokszor jutnak eszembe, és tudom, nem csak azért, mert jó volt velük élni négy évet, hanem mert példát tudtak adni, ki emberségből, ki szeretetből, ki pedig az esendőségről.

- *Miért lettél biológus?*

- A biológia kedvelését általános iskolából hoztam, Irénke néni legendásan jó tanár volt, s nem én voltam az egyedüli, akivel megszerettette az élő világot. Középiskolában Edit néni, a ragyogó szöke kontyú fogó hangjának megtartása miatt mindenkor tejdropszot szopogató tanárnőt rajongva kedveltem, s akkor sem akartam közte és Zsuga Anikó között választani, amikor konfliktusba kerültek egymással. Mégis, Zsugától kaptam a legtöbbet, az önfeledtséget, és azt, hogy a tanítványokat embermódra szabad csak szeretni. Hogy valamilyen tanárrá váltam, én, aki, sosem tanultam semmi pedagógiai tárgyat és kitarásom sincs a tanításhoz (no meg annál önzőbb is vagyok), az kizárólag neki köszönhető. A hitet, a szenvedélyt, a kitarást azért, hogy valódi tanítványaim legyenek, akivel sokkal többet kell megosztanom a tudásomnál, azt hiszem, éppen a középiskolámból hoztam. Amikor már felnőttként, egyetemi oktatóként egy kísérleti iskolában tanítottam, ahonnan egyébként meglehetősen komisz körülmények között kellett eljőnnöm, nos, ebben az iskolában ébresztettek rá arra, hogy a tanárságot nem lehet megtanulni - csak ellesni, s éppen olyanoktól, akik

szintén csak ellesték valaha valakiktól.

Mégis biológus lettem, Szegedre jelentkeztem, talán mert akkor azt találtam a legnagyobb kihívásnak. Erdekeit a természettudományok némelyike, érdekelt a déli város, a távolság és az egyedül-lét. Ámbár gyorsan kiderült, engem más is legalább ennyire érdekel, de sosem hittem azt, hogy rosszul választottam. Másodikban fel szerettem volna venni a biológusság mellé a magyar szakot, de a bölcsész kar dékánja, későbbi munkatársnőm édesapja nem engedélyezte a szakfelvételt. De ezt például bánom - vannak olyan területei az irodalomtudománynak, amelyeket később kellett megtanulnom, a reneszánszot (amelyet hosszan utáltam a szépség-elképzelései miatt) például a PhD-vizsgámra kellett elég keservesen megtanulni. S vannak szerzők, akiket a mai napig nem olvastam és már nem is fogok: például Kisfaludy Sándort.

- *Mire tanítottak szegedi professzoraid?*

- Kedves professzoraim azért mindkét karon voltak. A TTK-n Farkas Gyula antropológus professzor, aki valóban elsős koromtól figyelt rám: matematikából mindenkor tehetségtelen voltam, a vizsgáimon az ő segítségére kellett hagyatkoznom. Konok, mokány ember, utóbb az ál-Petőfi csontváz egyik leleplezőjeként ismerte meg az országot, holott szisztematikusan kutat és tudóskodik: a tanszékére jártam szombat éjszakánként csontokat mosni az egyetem pincéjébe, láttam Móra feljegyzéseit és régi koponyákon begyógyult trepanációkat találtam. Nála készítettem a diplomamunkámat is, s ő volt, aki, hogy nem maradhattam bent tanítani az egyetemen, állást keresett nekem Veszprémben.

A bölcsészkar nagy hatású mestere Iliá Mihály, akinek atyai barátságával máig páváskodhatom. Ugyanis végül sikerült több bölcsész kurzust fölvennem - etikát is tanultam, rézkort, régészetet és hasonlóan különös tantárgyakat -, Iliánál a Nyugatot tanultam, és hihetetlenül szegénykeztem, akárhányszor csak megszólított. Most, hogy tavaly egy irodalmi estemet ő vezetett, derült számomra az ki, mennyire odafigyelt rám akkor is: az országban külön közösséget jelent Iliá-tanítványnak lenni, ajtókat nyit meg és asztaltársaságokat tesz nyíltá. Ő a tanárok tanárja.

- *Volt felejthetetlen vizsgád?*

- Mai napig emlékezetes a nála való vizsgám, érdekes, erősebben megmaradt, mint a szakmaiak. Ő inkább a kurzuson kifejtett tevékenységre adta a jegyet, a tájékozottságra, az olvasottságra és az egyéni megfigyelésre, nem pedig az alkalmi fölkészültségre. Mindenesetre nekem ez szokatlan volt, szorongtam jó előre, hiszen valami folyamat-

nak tételezte azt, amit mi, ttk-sok rendre csak vég-eredménynek tudtunk.

A ttk-svizsgáim mások: sok volt, nagyon zsúfolt a lexikális adatokkal, még több s bonyolult elmélettel s kevés ellenőrzött gyakorlattal. Nem volt ritka a 6-8 kollokvium, 2 szigorlat: a vizsgaidőszakok elővizsgákkal kibővíve is kevésnek bizonyultak. Számomra csak a matematika, a dialektikus materializmus és a szervesetlen kémia kollokvium jelentett nehézséget, éppen mert rövid tárgyak voltak, s nem mutatkozhatott meg bennük semmi belső rend, ezekből utóvizsgákra kényszerültem. De hogy miért, nem volt fontos: vagy mert a tanárral volt problémám, vagy mert nem eleget tudtam. Volt persze, hogy rosszabb jegyet kaptam a vártnál, de olyan is, hogy jobbat. Jó volt vizsgázní Strammer Arankánál vagy Csoknya Máriánál, rendszertanból és szervezettanból, állatélettanból Fehér Ottó professzornál, Gulyás Sándornál növénytanból, vagy Farkas Gyulánál. Globalításra törekedtek maguk is, azt hiszem, és ez átsütött a kérdéseiken. Volt, aki megkövetelte az emberinek mondható viszonyt, mások nem mindenkor figyeltek a hallgatók ilyesféle törekvéseire. A JATE-n egyébként nekem nem az egyetem volt a nagy élmény, hanem Szeged. És persze, a nagy csalódás is.

- *Csodagyerek voltál az irodalomban vagy kellett a segítség?*

- Irodalmi pályám Szegeden indult el, annak elenére, hogy már középiskolás koromban közölt a Napjaink. A sárospataki Diák Napokra Zsuga Anikó küldte el a verseimet, s annak díjazottjaként közölt a miskolci folyóirat, de a lappal majd csak később alakul ki komolyabb munkatársi kapcsolat. A Tiszatáj főszerkesztőjéhez, Ilia Mihályhoz, Monok Mária barátnőm jóvoltából kerültek a verseim, aki Zalánon (akkor még mint Lipák Tibor) keresztül hívatott be a szerkesztőségbe, s faggatott hosszú időn keresztül. De Ilia már nem tudta közölni a kiválasztott verseimet, eltávolítása után jelentem meg a lapban - s mintha nem is ez lett volna az első felnőtt közlésem, hanem a Forrásban, egy vagy két hónappal a szegedi megjelenés előtt.

- *Mennyire ismerted a marxista esztétikát?*

- Semennyire. Leginkább, mert a természettudományi karon ilyesmit nem kellett tanulni: nyilvánvaló, ha szükségem lett volna rá, akkor tanulom. Később sem éreztem nagyobb készletet erre, még akkor sem, amikor a *Gazdátlan hajók* antológiánk szerveződések sok ilyesmi jellegű elvárás szerint kellett volna formálódunk. Baka István sok szempontból védett minket, mint felnőtt férfi, a Kincskereső szerkesztője nem egyszer maga tárgyalt he-

lyettünk, nálunk jobban tudta, hogyan kell merevnek lenni, s mikor lehet alkudozni - no nem mint-ha István személyisége alkalmas lett volna a kisvárosi kompromisszumokra. Mindenesetre tekintély volt, és ezzel élt is. Ő már akkor kifelé ment a híres ultrabalosságából, ám bizonyos kapcsolatai megmaradtak - én például egy szegedi írószövetségi találkozón Baka gondoskodó jóvoltából találkoztam először és utoljára Agárdi Péterrel: akkor az, hogy láttak minket ezzel az emberrel beszélni, önmagában is védelemet adott.

Ezzel szemben voltak olyan munkásságok, amelyek érdekelték Lukács György, Heller Ágnes az Új Symposion miatt, amelynek a lelkes előfizetője és naiv olvasója voltam. A nyugati és keleti mozgalmak java Bakáék által került be a látókörömbe, persze mindez nem jelentett valódi tudást, csupán értesültséget, kevés tájékozási lehetőséget.

- *1978-tól Veszprémben élsz.*

- Veszprémben nem saját elhatározásból kerültem. Farkas Gyula figyelt fel arra, hogy az Országos Oktatástechnikai Központ biológiai tudású szerkesztőt keres - s hogy kipróbáljon, elküldött az általam egyszer, egy középiskolai kiránduláson már két órára meglátogatott kisvárosba nyári gyakorlatra, mint olyat, aki szívesen foglalkozott a mozgóképpel. Aztán az OOK-ban ragadtam, közelebb kerültem a pedagógiához és némileg a művelődéstörténethez is. Főelőadóként a közoktatás biológiai jellegű tárgyainak audiovizuális anyagait szerkesztettem vagy éppen csak gondoztam. Szép és hősies munka volt, s a forgatások miatt bejártam a teljes országot. Mintegy tízezer példányszámos diabankot hoztam létre a Kárpát-medence fajairól, és ezt a szakma megbecsülte. Veszprémet is megszerettem - és nagyon eltávolodtam Szegedtől. Immár tizenkét éve nem lakóhelyemen - hanem Pesten, illetve Pécsen - dolgozom - először az Oktatáskutató Intézet Edukáció Kiadóját vezettem, majd annak osztódásakor az Országos Közoktatási Intézetbe kerültem, hogy megalapítva az *Iskolakultúrát*, szerkeszsem azt. Ma is ezt csinálom, csak időközben a pécsi Janus Pannonius Egyetem tanára lettem, ahol művelődés és neveléstörténetet valamint gondolkodástörténeti kurzusokat tartok.

Veszprémtől nem tudtam megválni, amíg írtam, csak ezt a kisvárost írtam, s a Vár Ucca Tizenhét Kiadót is ezért vezetem: vissza kell adni valamilyen e helynek a saját történelmét, ellen kell állni a várost kifosztók szertelen nagyzásának.

Egyébként az OOK-ból egy novellám miatt kellett elmennem, de ennek a dokumentumait az induló Hitel annak idején közölte. Bár a *Vadnaran-*

csok megjelenése után voltam, s ez is paprikás hangulatot teremtett körém, úgyhogy könnyű szívvel szedtem a sátorfámat és váltottam.

- *Miért a narancs az, amivel tanítottál?*

- A *Vadnarancsok* megírására annak a vágya vezetett, hogy összeegyeztessem a biológusként megszerzett tudásomat az irodalmi ambícióimmal. Az esettanulmányokat, majd a deviánsokról szóló riportkönyvet ez a szándék hatja át - miközben olyan félelmetes adattömeghez, élettapasztalathoz jutottam, amelyek feldolgozására szépirodalmi művekkel kellett vállalkoznom. A tényirodalomtól a versek, majd a regény és a dráma felé húzódtam: nagyjából úgy, ahogy az Orpheusz Kiadó által gondozott életműsorozatom ötödik és hatodik könyvében is látható. Ez a ciklus sok lehetőségre és még több zsákutcára hívta fel a figyelmemet. A könyvek fogadtatása miatt - amelyben politika, kultúrpolitika és irodalom szétbogozhatatlanul volt jelen - egyszer s mindenkorra kivonultam az irodalmi közéletből, s nem kívánok azóta sem jelen lenni a napi vagy a heti lapokban. Tudtam, hogy ennek egyéb következményei is lesznek, miként a vidéki életnek, de végső soron mindez nem zavar. A *Vadnarancsok* visszhangja alaposan elterelte egyéb munkáimról a figyelmet, de ez arra serkentett, hogy évről évre rendszeresen dolgozzam, s lehetőleg ki is adjam a könyveimet.

Leginkább a kudarcok alakították az irodalmi pályámat, nyilván, annak alkati okai vannak, hogy nem tudok ott megmaradni, ahol nem érzem a megtartó közeget.

- *Milyennek képzeled a jövő évezred iskoláját?*

- Az írás mellett nagyon szeretem a tanítást.

Van néhány kiváló tanítványom, mind a Képzőművészeti Főiskolán, mind pedig a szegedi és pécsi egyetemen. A sorsuk egyengetését valamiképpen feladatnak is tekintem - azt gondolom, hogy csak a személyességnek, az egyediségnek van pedagógiai értéke. Mivel szerkesztői munkám miatt valamiféle rálátásom van az európai illetve a hazai pedagógiai munkálkodásokra illetve eredményekre, szomorúan kell konstatálnom, hogy meglehetősen elkésesítő ez a kép. Értékválság, múlttalanság és jövőképzetek nélküli a korunk, s nagyon nehéz bármi érvényeset is találni vagy mutatni. A pedagógia nem kíván tudomány lenni, nem ismeri fel a saját - egzakt - módszereit, tudományidegen ideológiák mentén szerveződik, nem vizsgálja azokat a világképeket, amelyeket aztán közvetíteni akar, s egyéni, alantas karrierek számára szüntelen terepet nyújt. Végére is, hogy nem ágyazódik egy kultúraelméletbe, tétova dologgá válik, miközben nagy hangon képes hóbörögni.

Pontosan nem tudom, milyennek kellene lennie a jövő iskolájának, magam sem látom, miféle kihívásoknak kell majd eleget tennie. Gondolom, azért olyan lesz, ahol végre bárki számára kinyílik, megtalálhatik valami érték, és mindenki számára fölkináltatik a tanulás lehetősége. Remélem, ez az iskola az egyén személyes érdekeit a legmessze-menőleg figyelembe veszi, s nem kényszeríti rá minden áron a társadalom aktuális politikájától átfűlt elvárásait. És jó lenne azt is hinni, hogy miként a gyerekeket, úgy a felnőtteket: tanárokat, iskolai alkalmazottakat sem nyomorítja meg, hagyja őket értelmiséginek lenni.

(1999. január)



Gera Katalin • Dorottya